

..... ﴿ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

توجه ویژه ی حضرت امیرالمؤمنین صلوات الله علیه به فقرا

قسمت هفدهم؛ سحر دوشنبه ۲۲ اردیبهشت ۹۹

سوره نساء - آیه ۳۶

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَ
الْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ
اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

و خدا را بپرستید و چیزی را شریک او نسازید، و به پدر و مادر و خویشاوند و یتیمان و
بینوایان و همسایه نزدیک و همسایه دور و همنشین و در راه مانده و برده و کنیزی که
مالک آنهاید نیکی کنید. به یقین خداوند کسی را که متکبر و خیالباف فخر فروش است
دوست نمی دارد

✓ زینت امیرالمؤمنین صلوات الله علیه

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ خَالِدٍ الْمَرَغِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ
مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ وَاصِلِ الْأَسَدِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ
عَلِيِّ بْنِ حَرْوَرٍ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا عَلِيُّ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ زَيَّنَكَ بِزِينَةٍ لَمْ يُزَيِّنْ
الْعِبَادَ بِزِينَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْهَا، زَيَّنَكَ بِالزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا، وَجَعَلَكَ لَا تَرُزَأُ مِنْهَا شَيْئًا، وَلَا تَرُزَأُ
مِنْكَ شَيْئًا، وَوَهَبَ لَكَ حُبَّ الْمَسَاكِينِ، فَجَعَلَكَ تَرْضَى بِهِمْ أَتْبَاعًا، وَيَرْضُونَ بِكَ إِمَامًا.

الأمالی (للطوسی)، النص، ص: ۱۸۱

از عمار بن یاسر روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمودند:

ای علی! خدای متعال تو را به زینتی آراسته است که هیچ بنده ای به زیوری چنین مزین نگشته و خدا آن را بیش از هر زینت دیگری دوست دارد و آن زهد در دنیا است. پس تو را طوری قرار داده که نه از دنیا دست تو را می گیرد و نه دنیا چیزی از تو به دست می آورد. خدا محبت به مساکین را عطایت نمود، پس تو را چنان قرار داده که راضی شدی رهبر آنها باشی و آنان نیز به پیشوایی چون تو خوشنودند.

✓ وصیت به امام حسن علیه السلام

وَأَوْصِيكَ يَا بُنَيَّ بِالصَّلَاةِ عِنْدَ وَفْتِهَا، وَالزَّكَاةِ فِي أَهْلِهَا عِنْدَ مَحَالِّهَا، وَالصَّوْمِ عِنْدَ الشُّبْهَةِ وَ
الإِفْتِصَادِ، وَالْعَدْلِ فِي الرِّضَاءِ وَالْغَضَبِ، وَحُسْنِ الْجَوَارِ، وَإِكْرَامِ الضَّيْفِ، وَرَحْمَةِ
الْمَجْهُودِ وَأَصْحَابِ الْبَلَاءِ، وَصِلَةِ الرَّحِمِ، وَحُبِّ الْمَسَاكِينِ وَمُجَالَسَتِهِمْ، وَالتَّوَّاضُعِ فَإِنَّهُ
مِنْ أَفْضَلِ الْعِبَادَةِ، وَقَصْرِ الْأَمَلِ، وَادْكُرِ الْمَوْتَ، وَارْزُقْ فِي الدُّنْيَا، فَإِنَّكَ رَهِينُ مَوْتٍ، وَ
غَرَضُ بَلَاءٍ، وَصَرِيحُ سُقْمٍ.

الأمالي (للطوسي)، النص، ص: ۷؛ الأمالي (للمفيد)، النص، ص: ۲۲۱

فرزند عزیزم! تو را به گزاردن نماز در وقت خود، و پرداخت زکات به اهلش، خاموشی در برابر امور تردیدآمیز و اشتباه برانگیز، و میانه روی در عمل، و رعایت عدالت در خشنودی و خشم، و خوش رفتاری با همسایگان، و مهمان نوازی، و مهربانی به تهی دستان و رنج دیدگان بی بضاعت، و حفظ پیوند با فامیل، و دوستی و هم نشینی با فقرا و مساکین، و فروتنی که از برترین عبادات است، و کوتاه داشتن آرزو، و یادآوری مرگ، زهد و بی رغبتی به دنیا، سفارش می کنم که همانا تو در گرو مرگ، و هدف بلا، و مغلوب بیماری هستی.

✓ کارویژه ی حکومت علوی صلوات الله علیه

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ لِي عَلَيْكُمْ حَقًّا وَ لَكُمْ عَلَيَّ حَقٌّ فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَيَّ فَالْنَّصِيحَةُ لَكُمْ وَ تَوْفِيرُ فَيْئِكُمْ
عَلَيْكُمْ وَ تَعْلِيمُكُمْ كَيْلًا تَجْهَلُوا وَ تَأْدِيبُكُمْ كَيْمًا تَعْلَمُوا وَ أَمَّا حَقِّي عَلَيْكُمْ فَالْوَفَاءُ بِالْبَيْعَةِ وَ
النَّصِيحَةُ فِي الْمَشْهَدِ وَ الْمَغِيبِ وَ الْإِجَابَةُ حِينَ أَدْعُوكُمْ وَ الطَّاعَةُ حِينَ أَمُرُكُمْ

نهج البلاغة (للصبي صالح)، ص: ۷۹؛ الأمالي (للمفيد)، النص، ص: ۲۳۴؛ الأمالي
(للطوسي)، النص، ص: ۱۰

امیرالمومنین صلوات الله علیه فرمودند: مردم مرا بر شما حقی است، و شما را بر من حقی. بر من است که خیرخواهی از شما دریغ ندارم، و حقی را که از بیت المال دارید تمام و کمال بگذارم، شما را تعلیم دهم تا نادان نمانید، و آداب آموزم تا بدانید. اما حق من بر شما این است که به بیعت وفا کنید و در نهان و آشکارا حق خیرخواهی ادا کنید. چون شما را بخوانم بیاوید، و چون فرمان دهم بپذیرید، و از عهده برآید.

✓ صدقات عمومی برای افزایش رفاه جامعه

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى
بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ عَطِيَّةِ الْحَدَّاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ
قَسَمَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْفِيءَ فَأَصَابَ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَرْضًا فَاحْتَفَرَ فِيهَا عَيْنًا
فَخَرَجَ مَاءٌ يَنْبُعُ فِي السَّمَاءِ كَهَيْئَةِ عُنُقِ الْبَعِيرِ فَسَمَّاهَا يَنْبُعُ فَجَاءَ الْبَشِيرُ يُبَشِّرُ فَقَالَ عَلَيْهِ
السَّلَامُ بَشِيرُ الْوَارِثِ هِيَ صَدَقَةٌ بَنَتْهُ بَنَاتٌ فِي حَجِيجِ بَيْتِ اللَّهِ وَ عَابِرِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُبَاعُ وَ لَا
تُوَهَّبُ وَ لَا تُورَثُ فَمَنْ بَاعَهَا أَوْ وَهَبَهَا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ
اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَ لَا عَدْلًا.

الكافي (ط - الإسلامية)، ج ۷، ص: ۵۵

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله زمینی را در اختیار امیرالمومنین علیه السلام گذاشت. امام در آنجا چشمه‌ای استخراج کرد که آب فراوان از آن، فواره می‌زد. حضرت نام آنجا را «ینبع» گذاشتند. فوران آب مایه امید اهالی شد. یک نفر از اهالی مژده فوران آب را به امام علیه السلام داد. حضرت فرمودند: «به وارثان مژده دهید که این آب وقف زائران خانه خدا و رهگذرانی است که از اینجا عبور می‌کنند و کسی حق فروش آن را ندارد و نیز هیچ‌کس را در آن حق ارث و بخشش نیست و هرکس آن را بفروشد، یا به کسی ببخشد، لعنت خداوند و ملائکه و مردم، همه بر او باد!

✓ أَبُو الْيَتَامَى

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ غَيْرُهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ: جَاءَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَسَلٌ وَ تَيْنٌ مِنْ هَمْدَانَ وَ حُلْوَانَ فَأَمَرَ الْعُرَفَاءَ أَنْ يَأْتُوا بِالْيَتَامَى فَأَمَكْنَهُمْ مِنْ رُءُوسِ الْأَرْزَاقِ يَلْعَقُونَهَا وَ هُوَ يَقْسِمُهَا لِلنَّاسِ قَدْحًا قَدْحًا فَقِيلَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا لَهُمْ يَلْعَقُونَهَا فَقَالَ إِنَّ الْإِمَامَ أَبُو الْيَتَامَى وَ إِنَّمَا أَلْعَقْتُهُمْ هَذَا بِرِعَايَةِ الْأَبَاءِ.

الکافی (ط - الإسلامية)، ج ۱، ص: ۴۰۶

عسل و انجیری از همدان و حلوان نزد امیرالمؤمنین آوردند. پس به داروغه‌های محلات کوفه فرمان داد تا یتیمان را حاضر کنند. و به یتیمان اجازه داد تا در ضمن تقسیم کردن به مردم، سرهای کوزه‌ها را بلیسند. و خود، آنها را قدح میان مردم تقسیم می‌کرد. در آن اثنا به او گفتند: چطور این بچه‌ها اجازه یافته‌اند ظرفها را بلیسند؟ گفت: امام پدر یتیمان است، و من آنان را، همچون پدر، بر این کار واداشتم.

أَبُو الطُّفَيْلِ رَأَيْتُ عَلِيًّا يَدْعُو الْيَتَامَى فَيُطْعِمُهُمُ الْعَسَلَ، حَتَّى قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ يَتِيمًا.

مناقب آل أبي طالب عليهم السلام (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص: ۷۵

ابو الطفيل (عامر بن واثله) کنانی می گوید: امیرالمومنین صلوات الله علیه را دیدم که یتیمان را می خواند و به ایشان غسل می خورانید، تا جایی که یکی از اصحاب او گفت: «دوست داشتم که من نیز یتیم می بودم».

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبَانَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ أَبِي بَصِيرٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي حُطْبَتِهِ:

أَنَا الْهَادِي أَنَا الْمُهْتَدِي وَ أَنَا أَبُو الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ زَوْجُ الْأَرَامِلِ وَ أَنَا مَلْجَأُ كُلِّ ضَعِيفٍ وَ مَأْمَنُ كُلِّ خَائِفٍ ...

معنی الاخبار ص ۱۷

امیرالمومنین صلوات الله علیه فرمودند: من راهنما و ره یافته ام ، من پدر یتیمان و بی چارگانم، من سرپرست زنان بیوه و پناهگاه ضعیفا و امید و پشتوانه ستمدیدگانم ...

✓ سیاست گذاری ها در راستای تکریم مردم و توجه به فقرا

۶۷ و من کتاب له علیه السلام إلى قثم بن العباس و هو عامله على مكة

أَمَّا بَعْدُ فَأَقِمِ لِلنَّاسِ الْحَجَّ- وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ وَ اجْلِسْ لَهُمُ الْعَصْرَيْنِ فَأَقْتِ الْمُسْتَفْتَى وَ عَلِّمِ الْجَاهِلَ وَ ذَاكِرِ الْعَالِمَ وَ لَا يَكُنْ لَكَ إِلَى النَّاسِ سَفِيرٌ إِلَّا لِسَانُكَ وَ لَا حَاجِبٌ إِلَّا وَجْهُكَ وَ لَا تَحْجُبَنَّ ذَا حَاجَةٍ عَنْ لِقَائِكَ بِهَا فَإِنَّهَا إِنْ ذِيدَتْ عَنْ أَبْوَابِكَ فِي أَوَّلِ وِرْدِهَا لَمْ تُحْمَدُ فِيمَا بَعْدُ عَلَى قَضَائِهَا وَ انْظُرْ إِلَى مَا اجْتَمَعَ عِنْدَكَ مِنْ مَالِ اللَّهِ فَاصْرِفْهُ إِلَى مَنْ قَبْلَكَ مِنْ ذَوِي الْعِيَالِ وَ الْمَجَاعَةِ مُصِيباً بِهِ مَوَاضِعَ [الْمَفَاقِرِ] الْفَاقَةِ وَ الْخَلَّاتِ وَ مَا فَضَّلَ عَنْ ذَلِكَ فَاحْمِلْهُ إِلَيْنَا لِنَقْسِمَهُ فِيمَنْ قَبْلَنَا

امیرالمومنین صلوات الله علیه در نامه ای به قثم بن عباس عامل خود در مکه نوشتند: حج را برای مردم بر پا دار و ایام الله را به یاد آنان آر، و بامداد و شامگاه برای آنان مجلس ساز. آن را که فتوا خواهد فتوا ده و نادان را بیاموز و با دانا به گفتگو پرداز. و جز زیانت پیام رسان مردمان نباشد، و جز رویت دربان. و هیچ حاجتمند را از دیدار خود محروم مگردان، چه اگر در آغاز از درگاه تو رانده شود و در پایان حاجت او برآورده، تو را نستایند. و در مال خدا که نزد تو فراهم شده بنگر و آن را به عیالمندان و گرسنگانی که نزدیک هستند بده، و آنان که مستمندند و سخت نیازمند، و مانده را نزد ما بفرست تا میان کسانی که نزد ما هستند قسمت کنیم.

✓ تا صبح نخوابید!

وَ نَظَرَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى امْرَأَةٍ عَلَى كَتِفِهَا قِرْبَةً مَاءٍ فَأَخَذَ مِنْهَا الْقِرْبَةَ فَحَمَلَهَا إِلَى مَوْضِعِهَا وَ سَأَلَهَا عَنْ حَالِهَا فَقَالَتْ بَعَثَ عَلِيٌّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ صَاحِبِي إِلَى بَعْضِ الثُّغُورِ فَقُتِلَ وَ تَرَكَ عَلِيٌّ صِبْيَانًا يَتَامَى وَ لَيْسَ عِنْدِي شَيْءٌ فَقَدْ أَلْجَأْتَنِي الصَّرُورَةَ إِلَى خِدْمَةِ النَّاسِ **فَانصَرَفَ وَ بَاتَ لَيْلَتَهُ قَلِقًا** فَلَمَّا أَصْبَحَ حَمَلَ زَنْبِيلاً فِيهِ طَعَامٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ أَعْطِنِي أَحْمِلُهُ عَنْكَ فَقَالَ مَنْ يَحْمِلُ وَرِزِي عَنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَتَى وَ قَرَعَ الْبَابَ فَقَالَتْ مَنْ هَذَا قَالَ أَنَا ذَلِكَ الْعَبْدُ الَّذِي حَمَلَ مَعَكَ الْقِرْبَةَ فَافْتَحِي فَإِنَّ مَعِيَ شَيْئًا لِلصَّبْيَانِ فَقَالَتْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَ حَكَمَ بَيْنِي وَ بَيْنَ عَلِيٍّ بَنِ أَبِي طَالِبٍ فَدَخَلَ وَ قَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ اكْتِسَابَ الثُّوَابِ فَاخْتَارِي بَيْنَ أَنْ تَعْجِزِينَ وَ تَخْزِينَ وَ بَيْنَ أَنْ تُعَلِّينَ الصَّبْيَانَ لِأَخِيزِ أَنَا فَقَالَتْ أَنَا بِالْخَبْزِ أَبْصُرُ وَ عَلَيْهِ أَقْدَرُ وَ لَكِنْ شَأْنُكَ وَ الصَّبْيَانَ فَعَلَلْتُهُمْ حَتَّى أَفْرَعُ مِنَ الْخَبْزِ قَالَ فَعَمَدْتُ إِلَى الدَّقِيقِ فَعَجَنْتُهُ وَ عَمَدَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى اللَّحْمِ فَطَبَخَهُ **وَ جَعَلَ يُلْقِمُ الصَّبْيَانَ مِنَ اللَّحْمِ وَ التَّمْرِ وَ غَيْرِهِ** فَكَلَّمَا نَاوَلَ الصَّبْيَانَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا قَالَ لَهُ يَا بُنَيَّ اجْعَلْ عَلِيٌّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ فِي حِلٍّ مِمَّا أَمَرَ فِي أَمْرِكَ فَلَمَّا اخْتَمَرَ الْعَجِيزُ قَالَتْ يَا عَبْدَ اللَّهِ اسْجِرِ الثُّورَ فَبَادَرَ لِسَجْرِهِ فَلَمَّا أَشْعَلَهُ وَ لَفَحَ فِي وَجْهِهِ

جَعَلَ يَقُولُ دُقْ يَا عَلِيُّ هَذَا جَزَاءُ مَنْ صَبَّحَ الْأَرَامِلَ وَالْيَتَامَى فَرَأَتْهُ امْرَأَةٌ تَعْرِفُهُ فَقَالَتْ وَيْحَكَ هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَبَادَرَتِ الْمَرْأَةَ وَهِيَ تَقُولُ وَاحْيَائِي مِنْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ بَلْ وَاحْيَائِي مِنْكَ يَا أُمَّةَ اللَّهِ فِيمَا قَصَرْتُ فِي أَمْرِكَ.

بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ٤١، ص: ٥٢

امیرالمومنین صلوات الله علیه زنی را دید که مشکی آب بر دوش خود می برد. آن مشک را از وی گرفت و همراه او به بردن آن پرداخت؛ و چون از حال او پرسید گفت: علی بن ابی طالب همسر مرا به یکی از مرزها فرستاد و او کشته شد، و چند طفل یتیم برای من برجای گذاشت. چون چیزی ندارم ناگزیر به خدمتگزاری مردم می پردازم. **امیرالمومنین صلوات الله علیه آن شب را به پریشاندلی و ناراحتی گذراند.** چون بامداد شد زنبیلی پر از خوراکی برای آن زن برد. در راه بعضی از کسان از او خواستند که بردن زنبیل را بر عهده ایشان گذارد، او در جواب گفت: «روز قیامت چه کس بار مرا خواهد برد؟». به در خانه زن رفت و در زد، زن پرسید: کیست؟ گفت: من آن بنده ام که دیروز مشک را بر دوش کشیدم، در را بگشا که چیزی برای کودکان با خود آورده ام. آن زن گفت: خدا از تو خرسند باشد و میان من و علی بن ابی طالب داوری کند. پس داخل شد و گفت: من دوست دارم که به ثواب و پاداشی برسم، میان خمیر کردن و پختن نان و نگاهداری کودکان، این یک را برگزین تا من به نان پختن مشغول شوم. آن زن گفت: من بر پختن نان بیناتر و تواناترم، آن تو و آن کودکان، آنان را سرگرم دار تا من از پختن نان فارغ شوم! پس آن زن به خمیر کردن پرداخت و علی به پختن گوشت مشغول شد، و لقمه هایی از گوشت و خرما و جز آن را خرده خرده به کودکان می خورانید. هر وقت به کودکان چیزی می داد می گفت: «فرزندم! از آنچه در کار تو گذشته است علی بن ابی طالب را حلال کن! علی به روشن کردن تنور مشغول شد و چون شعله آتش روی او را می سوزاند می گفت: ای علی بچش! این است کیفر کسی که از بیوه زنان و یتیمان غافل بماند. در آن هنگام زنی که علی را می شناخت از آنجا گذشت و به زن صاحب خانه گفت: وای بر تو، این امیر

المؤمنين است! .. آن زن شرمسار شد و گفت: از تو خجالت می کشم ای امیر مؤمنان!
علی در پاسخ او گفت: من باید از تو خجالت بکشم که در کار تو قصور کرده‌ام.

✓ محفل روزانه با فقرا و مساکین

و رَوَى زُرَّارَةُ بْنُ أَعْيَنَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ لَمْ يَزَلْ مُعَقِّبًا إِلَى أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِذَا طَلَعَتْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ الْفُقَرَاءُ وَ الْمَسَاكِينُ وَ غَيْرُهُمْ مِنَ النَّاسِ فَيُعَلِّمُهُمُ الْفِقْهَ وَ الْقُرْآنَ.

شرح نهج البلاغة لابن أبي الحديد، ج ۴، ص: ۱۰۹

روش همیشگی امیر مؤمنان علیه السلام بر این بود که چون نماز صبح را به جایی می آورد، تا طلوع خورشید به تعقیبات مشغول می شد و وقتی خورشید طلوع می کرد، به فقیران، بیچارگان و دیگران، فقه و قرآن می آموخت.

✓ حاکم اسلامی در وقت استراحت مردم، مشغول دادرسی

أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْقَيْسِ الْهَمْدَانِيَّ رَأَهُ يَوْمًا فِي شِدَّةِ الْحَرِّ فِي فِتَاءٍ حَائِطٍ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِهَذِهِ السَّاعَةِ؟ قَالَ مَا خَرَجْتُ إِلَّا لِأَعْيُنٍ مَظْلُومًا أَوْ أُغِيثَ مَلْهُوفًا

الإختصاص، النص، ص: ۱۵۷ (فضائل ابن دأب)

سعید بن قیس همدانی روزی امیر المؤمنین صلوات الله علیه را در شدت گرما در محوطه‌ای دید و گفت: ای امیر مؤمنان! در این گرما چه می‌کنید؟ حضرت فرمودند: بیرون نیامدم مگر برای آنکه به مظلومی کمک کنم یا به فریاد مصیبت- دیده‌ای برسم.